

Bojan Goja

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zadru

Slikar Benedetto Costa u Zadru – novi arhivski prilozi i dopune djelovanju

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Primljen – *Received* 31. 5. 2021.

75(497.5Zadar):930.25]”19”

75Costa, B.

DOI <https://doi.org/10.31664/ripu.2021.45.16>

Sažetak

U radu se analiziraju arhivski dokumenti koji se odnose na radove oslikavanja interijera palače vlade ili palače upravitelja, tj. više prostorija različite namjene (dvorana, sobe) unutar sklopa Providurove i Kneževe palače u Zadru, za vrijeme francuske uprave 1810. godine. Vodeću ulogu u ovim radovima imao je slikar Benedetto Costa, podrijetlom iz Lombardije i udomaćen tih godina u Zadru. Radove oslikavanja

dvorane i ostalih prostorija naručio je intendant pokrajine Dalmacije Nicolas Jean Marie Rougier de la Bergerie, a nadzirao glavni inženjer Frane Zavoreo. Oslikavanje dvorane rađeno je prema nacrtu rimskog arhitekta Basilija Mazzolija, profesora crtanja i arhitekture na zadarskom liceju, što ukazuje na promišljeni koncept barem ove dekoracije. Precizna lokacija i sadržaj oslika nisu utvrđeni.

Ključne riječi: *Benedetto Costa, zidni oslici, Zadar, Providurova palača, Kneževa palača*

Benedetto Costa, prema dosad istraženim arhivskim dokumentima i literaturi, rođen oko 1757./1758. godine i podrijetlom s prostora Lombardije (u izvorima se spominju Lodi, Brescia i Milano), pojavio se u Zadru u vrijeme francuske uprave u Dalmaciji gdje je zasnovao obitelj i radio različite slikarske poslove za naručitelje iz grada i okolice. Potpisao se (*Costa fec: 1808*) na poleđini slike s likom anđela sačuvanoj na oltaru sv. Sakramenta u crkvi sv. Šime u Zadru. Primijećeno je na temelju imena svjedoka i kumova zabilježenih 1811. godine na njegovom vjenčanju, kao i sljedećih godina na krštenju njegove djece, kako je slikar Benedetto Costa u tadašnjem Zadru uživao priličan ugled i održavao kontakte i prisne odnose s različitim uglednicima iz gradske i pokrajinske administracije te ostalih dijelova visokog društva ili, općenito rečeno, s ondašnjom društvenom elitom. Na temelju tih biografskih podataka pretpostavljeno je da je Benedetto Costa tim i ostalim istaknutim pojedincima mogao izrađivati portrete ili slikati za njihove privatne i radne prostore.¹ Neki od tih kumova i svjedoka (zadarski plemić i gradski načelnik od 1812. do 1814. godine Andrea Borelli; profesor na zadarskom liceju Ambrogio Cariboni;

sudac Prizivnog suda u Zadru Giulio Parma Lavezzola) kao i sam slikar Benedetto Costa bili su ujedno i članovi zadarske masonske lože osnovane početkom 19. stoljeća za vrijeme francuske vlasti u Dalmaciji, a čiji su pripadnici bili pojedini ugledni i imućni građani i intelektualci koji su podržavali novi poredak i oduševljavali se idejama Francuske revolucije.² Može se ustvrditi da je sudjelovanjem u lokalnoj masonskoj organizaciji tih godina dodatno učvršćen i slikarov položaj, te njegove veze i poznanstva u ondašnjoj zajednici tada pod francuskom upravom. Početkom Druge austrijske uprave u Dalmaciji Benedetto Costa spominje se i kao jedan od osnivača i članova tajnih sljedbi (karbonari, »Cinque«, »Guelfi«) u Zadru čije postojanje tadašnje vlasti nisu odobravale zbog njihovih liberalnih, revolucionarnih i protalijanskih načela koja su bila u suprotnosti s austrijskim interesima u Dalmaciji te su provodile razne akcije, policijske istrage i sudske postupke, ponajviše od 1818. do 1822. godine, radi sprječavanja njihovog širenja i djelovanja i kažnjavanja sudionika. U pripadajućim spisima u kojima se procesuiraju njihove ilegalne aktivnosti opisani su u kratkim crtama slikarove godine života, tjelesno stanje, zanimanje, moralne osobine i obiteljske prilike.³

Približno u razdoblju kada se Benedetto Costa prvi put javlja u različitim zadarskim dokumentima, prema projektu Frane Zavorea provode se radovi na preuređenju Kneževa palače započeti za potrebe smještaja obitelji austrijskoga guvernera baruna Thomasa de Bradyja, a trajali su od 1804. pa sve do 1807. godine kada je već na djelu francuska uprava u ovim krajevima.⁴ To znači da nove političke okolnosti nisu prekinule radove na uređenju pokrenute krajem prve austrijske vlasti jer su oni nastavljeni i nakon francuskog preuzimanja Dalmacije u veljači 1806. godine, koje se odvijalo na temelju odredaba mira u Požunu od 26. prosinca 1805. godine.⁵

Istih godina kada Kneževa palača doživljava već radikalnu graditeljsku obnovu, za potrebe novih vladara provode se i radovi na unutarnjem uređenju nekadašnje mletačke Providurove palače. Carolina Piperata objavila je važne podatke iz zadarskog arhiva da je prostore u Providurovoj palači, kojima se služio generalni providur francuske Dalmacije Vincenzo Dandolo, oslikao 1807. godine Giuseppe Bernardino Bison, čime je potvrdila navod slikarova biografa Giovannija Rossija.⁶ Tragovi tih oslika bili su još uvijek dijelom vidljivi za vrijeme obnove Providurove palače 1919./1920. godine, a smatra se da su najvećim dijelom uništeni još 1875. godine za vrijeme radova na uređenju palače koji su se provodili zbog posjeta Dalmaciji cara i kralja Franje Josipa I. kojemu je upravo nekadašnje sjedište mletačkih providura tom prigodom postalo privremenom zadarskom rezidencijom.⁷ Tragom teksta Caroline Piperate i sačuvanih materijalnih tragova, pronađenih u obnovi ove dugostoljetne upravne zgrade, kao moguće Bisonovo djelo razmatrani su ostaci oslikanog friza s motivima klasja i ptica otkriveni u Kneževoj palači.⁸

Poznato je da su se i ranije, u vrijeme Mletačke Republike, zbog njihovoga lošeg stanja i potreba za udobnijim radnim i životnim prostorom providura, kneza i njima pripadajuće administracije, na obje građevine stalno provodili veći ili manji građevinski zahvati.⁹ Uglavnom, može se ustvrditi da su interijeri obiju palača tijekom mletačke uprave jednako kao i tijekom čitavoga 19. stoljeća bili često preuređivani zavisno od upravitelja i raznih službi koje su se u njima izmjenjivale i koristile ih za svoje službene ili privatne potrebe.

Osim uobičajenih obrtničkih i dekoraterskih poslova na uređenju interijera te manjih popravaka i opsežnijih građevinskih radova koji su neophodni i za samo puko održavanje neke građevine, površine zidova bile su izgleda vrlo često i u različitim razdobljima ukrašavane i oslicima.¹⁰ Kako je već rečeno, na temelju dokumenata znamo za one koje je 1807. godine Giuseppe Bernardino Bison izveo za Vincenza Dandola u Providurovoj palači. No Bison nije bio jedini slikar koji je tih godina bio angažiran na oslikavanju kompleksa sastavljenog od nekadašnje Providurove i Kneževa palače naslijeđenih iz vremena mletačke vlasti za potrebe novih vladara, niti je Dandolo bio jedini visoki upravitelj koji je istih godina takve poslove naručivao.

Kada su Napoleonovim Carskim dekretom 1809. godine preustrojem teritorijalne uprave osnovane Ilirske pokrajine u njihovom se sastavu našla i Pokrajina Dalmacija sa sjedištem u Zadru. Uprava u Dalmaciji povjerena je upravitelju (intendantu) i jednom tajniku. Poslove intendanta u Dalmaciji

preuzeo je 5. veljače 1810. godine Nicolas Jean Marie Rougier de la Bergerie tako da je na tu dužnost najprije bio imenovan odlukom generala Augusta Marmonta, a potom je bio i potvrđen Carskim dekretom od 27. lipnja 1811. godine. Službu intendanta pokrajine Dalmacije Nicolas Jean Marie Rougier de la Bergerie obavljao je do prosinca 1813. godine.¹¹ U prvim mjesecima na toj dužnosti poduzeo je radove na unutarnjem uređenju prostorija namijenjenih smještaju njega i njegovih suradnika unutar, kako je navode dokumenti, *palazzo del governo* i *palazzo del signor intendente*, to jest kako bismo te talijanske nazive mogli prevesti: »palače vlade« ili »palače upravitelja«.¹²

U Državnom arhivu u Zadru, u fondu Pokrajinske intencije za Dalmaciju sačuvano je više priznanica i računa za utrošeni materijal i te radove obavljene u razdoblju od travnja do rujna 1810. godine.¹³ U tim je radovima značajno sudjelovao i slikar Benedetto Costa što potvrđuje ranije iznesenu pretpostavku kako je mogao primati narudžbe od istaknutih pripadnika tadašnjeg društva i raditi za njihove privatne i radne prostore. Čitavim projektom obnove i tada je rukovodio sveprisutni Frane Zavoreo kao glavni inženjer nove pokrajinske vlasti. Dokumente ćemo analizirati kronološki kako bismo što bolje mogli ustanoviti opseg i vrstu obavljenog posla.

Priznanicom od 29. travnja 1810. godine (Prilog 1) nabrojani su troškovi za poslove oslikavanja dviju manjih soba pokraj spavaonice u stanu intendanta, kao i za neke druge poslove koje je po nalogu Frane Zavorea obavio slikar Valentin Bigoni.¹⁴

U potvrdi od 20. svibnja 1810. godine (Prilog 2) zabilježena je isplata slikaru Benedettu Costi za utrošene boje i radove oslikavanja dviju soba za potrebe tajnika u palači upravitelja, kao i oslikavanje nekih praznina oko štukatura u spavaonici. Troškove je ovjerio Frane Zavoreo. Benedetto Costa u potpisima uz ime dodaje francuski naziv za slikara (*peintre*) što je u skladu s njegovim tadašnjim političkim stavovima.

U sljedećem dokumentu (Prilog 3) nabrojani su iznosi od 26. svibnja i 16. lipnja 1810. godine za isplatu Benedettu Costi za neke radove u stanu upravitelja, ponovno se spominje iznos za dvije sobe za potrebe tajnika kao i priznanica za trošak za radove u nekoj dvorani.

Priznanicom od 15. srpnja 1810. godine (Prilog 4) slikar Costa potvrđuje primitak od 111 venecijanskih lira za poslove oslikavanja upraviteljeve dvorane.

U sljedećem nedatiranom računu (Prilog 5) detaljnije su navedeni troškovi za oslikavanje dvorane koju je koristio upravitelj. Spominju se troškovi za boje, posebno pigment zelene boje, ljepilo, papir, papir za prenošenje crteža na zidove tehnikom zaprašivanja i pomoćnike. Kao slikarovi pomoćnici spominju se Giacomo i Valentino. Ti su radovi izvedeni po nalogu Frane Zavorea, a prema nacrtu profesora i arhitekta Basilija Mazzolija.

U računu od 18. kolovoza 1810. godine (Prilog 6) pobrojani su troškovi dobavljača Federicija za nabavu različitih pigmenata za boje i ostalog materijala potrebnog za izradu oslika. Izvještajem od 10. rujna 1810. godine (Prilog 7) glavni inženjer Frane Zavoreo informira intendanta Dalmacije

o utrošenim novcima za obnovu njegovog stana koji su isplaćeni trgovcima i umjetnicima. Dodatak tom izvještaju je spisak koji nosi isti datum u kojem su navedene isplate po tjednima za radnike i priznanice trgovcima i umjetnicima te obrtnicima različitih struka za izvršene usluge i poslove. Uz ostale navedeni su slikari Valentin Bigoni i Benedetto Costa te kamenoklesar Degan.¹⁵

Posljednji dokument od 10. rujna 1810. godine (Prilog 8) predstavlja izvod iz izdataka koje je odobrio glavni inženjer Frane Zavoreo za popravak stanova i prostorija u palači vlade kojima su se prvo koristili glavni tajnik i načelnik prvog odjela, a poslije se njima služio intendant pokrajine Dalmacije Nicolas Jean Marie Rougier de la Bergerie u skladu sa svojom odlukom broj 2231 od 9. travnja prethodne godine. Još jednom su uz pripadajuće datume navedeni troškovi: za slikara Bigonija koji je oslikao dvije manje sobe; za slikara Costu koji je oslikao dvije sobe za tajnike i dvoranu, te za Federicija od kojega su nabavljeni pigmenti za boje.

S obzirom na to da se u dokumentima navodi kako je imao pomoćnike te da su upravo njemu isplaćeni najveći iznosi za radove, može se zaključiti da je Benedetto Costa imao vodeću ulogu u izradi oslika. Slikar Valentin Bigoni, koji se spominje kao njegov pomoćnik, također izgleda i samostalno preuzima i izvodi neke poslove. Veća količina različitih pigmenta za boje i ostalog materijala i tehnička izvedba oslika prenošenjem crteža na zid preko kartona tehnikom zaprašivanja svjedoči da se radilo o promišljenom poslu koji je od izvođača zahtijevao i određeno profesionalno znanje potrebno u izradi zidnih oslika. Na temelju svega može se ustvrditi da zadatak koji su imali Benedetto Costa i suradnici nije bio uobičajeni ličilački posao, nego je, barem u jednom dijelu kada je riječ o dekoracijama u dvorani, rađen prema osmišljenom projektu, jer je uz navedene tehničke preduvjete koje je morao zadovoljiti slijedio i nacrt profesora i arhitekta Mazzolija. Naravno, očito je riječ o Basiliju Mazzoliju (1776.

– 1820.) arhitektu iz Rima koji je od 1807. do 1811. godine bio profesor crtanja i arhitekture na zadarskome novoutemeljenom liceju.¹⁶ Osim držanja nastave, Basilio Mazzoli djelovao je i praktično kao arhitekt, pa je tako uz različite projekte na kojima je radio od 1808. godine djelovao i kao pomoćni inženjer generalnog direktora građevinskih radova Frane Zavoreo izrađivši upute za adaptaciju velike sale (viječnice) u Kneževoj palači u plesnu dvoranu, a tijekom nekoliko mjeseci njegovog odsustva i nadzirao je sve radove.¹⁷ Podatak da je i nešto kasnije, tijekom 1810. godine izradio neke nacрте kojima se služio Benedetto Costa i suradnici, osim profesorske uloge dodatno uvjerava u njegovu znatnu angažiranost u obnovi javnih građevina u Zadru istih godina.

Iako analizirani arhivski izvori donose iscrpne i detaljne izvratke investiranog novca, upotrijebljenog materijala, vremenskog raspona radova i angažiranih majstora među kojima se glavnom ulogom ističe Benedetto Costa, dobiveni podatci ipak ne pružaju dovoljna saznanja koja bi upućivala na egzaktnu lokaciju dvorane i ostalih prostorija kao i sadržaja naručenih oslika koje je barem u jednom dijelu nedvojbeno osmislio arhitekt Basilio Mazzoli. Preciznija tumačenja podataka iz spisa ili konačan odgovor na pitanje što su točno i u kojim prostorijama Benedetto Costa i suradnici pod nadzorom Frane Zavoreo kao glavnog inženjera oslikavali u palači vlade ili palači upravitelja, po narudžbi intendanta Dalmacije Nicolasa Jean Marie Rougier de la Bergeriea, možda će pružiti buduća istraživanja arhivskoga gradiva ranog 19. stoljeća koja se tiču kompleksa Providurove i Kneževe palače. Kada je riječ o samom slikaru Benedettu Costi, može se već sada zaključiti kako je riječ o višestruko zanimljivoj pojavi na zadarskoj društvenoj i umjetničkoj pozornici u čijem se obiteljskom životu, pripadnosti masonima i tajnim društvima te umjetničkom djelovanju umnogome ocrtavaju i politička previranja koja su obilježila prva desetljeća 19. stoljeća u Dalmaciji i njezinom glavnom gradu.

Prilozi

Državni arhiv u Zadru, 73. Pokrajinska intendenza za Dalmaciju (Zadar), Sv. 71, Naslov X – Fondi e fabbricati pubblici, Rub. 8. – Riparazioni e restauri.

- [...] izostavljeni tekst koji se ne odnosi na radove i troškove oslikavanja
- (...) nečitka riječ ili dio riječi
- (?) slijedi nakon riječi za koju nije sigurno da je dobro pročitana

Prilog 1

Fol. numero 17., bez paginacije

Adi 29. aprile 1810. Zara

Fatture comandate dal signor capitan Zavoreo nel appartamento del signor intendente.

Per aver polito è ripesato tutti li ceramenti delle camere indove abitavano il signor Belloti speza, e fattura – lire 18:

Più per aver dipinto due camerini appreso all' arcova, con due porte e colla speza, e fattura – lire 36:

Per aver polite, è ripesate tutte le porte, è dipinte due porte a colla speza, è fattura – lire 10:

Summa – lire 64

Saldato con lire sesanta – lire 60:

Valentin Bigoni pitor

Visto Zavoreo ingegnere in capo

Prilog 2

Fol. numero 20., bez paginacije

Adi 20 maggio 1810 Zara

Deve dare il signore ingegnere in cappo per aver dipinto due camere nel palazzo del signor intendente per gli signori secretari in ragione di lire venete quaranta per cadauna trà collori e fatture – lire 80.–

Per aver dipinto i vani del stucco nella camera della arcova – lire 15.–

Summa lire 95.

Io Benetto Costa peintre

Adi detto

Fui saldato dal signor ingegnere in cappo con venete lire novantacinque, dico – lire 95.

Benetto Costa peintre

(drugom rukom) Visto Zavoreo ingegnere in capo

Prilog 3

Fol. bez numeracije i paginacije

Contanunti fati al pitor Costa

Adi 26. maggio contati al pitor Costa a conto delle fatture da farsi nell'appartamento del signore intendente – lire 170.

16. giugno contati al suddetto – 36

Summa – lire 206.

Per le due stanze delli secretari – lire 95.

Per contatti alla polizza della sala – 101

Summa – 196

Errore – 10

206

Domando al signor Orengo, se hà contato al pitor Costa sumar lire 422.10 per saldo della polizza della sala.

La suddetta polizza importa lire 523.10, nella quale si vede avere ricevuto lire 101 quando dovranno speso lire 111 cioè dieci lire in mio discapito, mentre delle lire 206 da mè contate al Costa in più volte, 95. sono bonificante per le due stanze delli secretari, e 101. nella polizza della sala. Prego perciò il signor Orengo di volermi dire se hà saldato il Costa per ricuperare le lire 10 e per farmi fare la ricevuta delle lire 111, e con stima mi rafferma.

Zavoreo

(Drugom rukom) Il pittor Costa v'è ancora creditore di circa venete lire 250 e da queste saranno trattenute per di lei conto le suddette venete lire 10.

Ho l'onore di riverirle distinto.

G. B. Orengo

Prilog 4

Fol. numero 15., bez paginacije

Adi 15. luglio 1810 Zara

À conto della polizza di spese di collori, è fatture per dipingere la sala del signor intendente di venete lire cinquecento ventitrè e soldi dieci. Hò riceuto a conto dal signor ingegnere in cappo venete lire cento undeci, per le quali vi rilasciò la presente quietanza di venete – lire 111.–

Benetto Costa peintre

Prilog 5

Fol. bez numeracije i paginacije

Recto

Per la sala del regio intendente Zara

Spese fatte di pitture ciouè collori, colla, carta per li spolveri, et altre etc. spese di uomini, ragazzi per aiutare a spaghi etc.

Contati al Giacomo aiutante da pittor in giornate lire 54.–

Al ragazzo in giornate – lire 7.10

Più al Giacomo giornate 5 – lire 40.–

Al Valentino come aiutante in giornate – lire 36.

Per collori, verdetto a lire 18. alla libra, et il rimanente de collori – lire 78.

Carta, per spolueri, pignate etc. – lire 8.

Fattura di me per il tempo di un mese come pittore del'opera stessa lire 300

Suma: 523.10

Adi 15. luglio 1810. Zara

Hò riceuto a conto venete – 111.–

Devo avere per saldo – lire 412.10

Benetto Costa peintre

Verso

Per ordine dell'illustrissimo signore ingegnere in cappo Zavoreo, sa fatto la seguente opera di pittura sul disegno del professore Mazzoli architetto

Prilog 6

Fol. numero 19., bez paginacije

Zara li 18 agosto 1810

Il signor protto Viani deve dare per venduto gli come apportato.

Numero 19 terra gialla a soldi 16 – lire 15.4

Numero 5 detta verde soldi 20 – lire 5.

Numero 14 detta d'ombra soldi 16 – lire 11.4.

Numero 22 detta rossa soldi 18 – lire 19.16.
 Numero 4 pomelle (?) soldi 36 – lire 7.4.
 Onze 6 nero fumo a soldi 20 l'onza – lire 6.
 Acquavita per sciogliere il nero fumo – lire 1.4
 Totale lire 65.12

Saldato

P. Federici

Genneri serviti per il signor intendente
 (drugom rukom) Visto Zavoreo ingegnere in capo

Prilog 7

Fol. bez numeracije i paginacije

Provincie Illiriche

Dalmazia

Zara 10. settembre 1810.

L'ingegnere in capo

Al signor uditor al consiglio di stato intendente della Dalmazia

Hò l'onore signor uditor intendente di rassegnarle il borderò documentato da venti trà stati settimanali e polizze di mercanti e artisti, che comprovano il dispendio di venete lire 2999.15. da mè spese nel restauro dell'alloggio che serue per suo uso.

Col mandato numero 6 delli 25. aprile scaduto hò ricevuto dalla cassa venete lire 3000., e quindi resto debitore di veneti soldi 5.

Col suddetto dispendio hò fatto li molti lavori da quali alla stesso ne è occular testimonio, e quindi (...)ssuto inutile l'annoverarli.

Hò fratanto l'onore di palesarle il proffondo mio rispetto.

Zavoreo

Zara 10. Settembre 1810.									
Borderò delle spese incontrate da mè sottoscritto ingegnere in capo per riparare l'alloggio del signor uditor intendente in esecuzione del decreto numero 2231 delli 9. aprile scaduto									
Numeri delli stati	Stati settimanali degl'operai		Venete lire	Soldi	Numeri delle polizze	Polizze de mercanti e artisti		Venete lire	Soldi
N.° 1.	7. aprile 1810.	Stato settimanale	L. 150	10	N.° 11.	29. aprile 1810.	Pittor Bigoni	60	
N.° 2.	14. detto	Detto	436	12	N.° 12.	5. maggio	Fabbro Leonardi	24	
N.° 3.	21. detto	Detto	397	16	N.° 13.	26. giugno	Fornitor Festi per gesso da presa	5	
N.° 4.	28. detto	Detto	258	15	N.° 14.	3. luglio	Fornitor Pasetti per travi e tavole	139	2
N.° 5.	5. maggio	Detto	303	16	N.° 15.	15. detto	Pittor Costa	111	
N.° 6.	12. detto	Detto	285	15	N.° 16.	22. detto	Tagliapietra Degan	40	
N.° 7.	21. luglio	Detto	180	8	N.° 17.	23. detto	Fabbro Rigoni	121	
N.° 8.	29. detto	Detto	113	17	N.° 18.	3. agosto	Marangon da Girolami	9	
N.° 9.	11. agosto	Detto	87	2	N.° 19.	18. detto	Fornitor Federici per colori	65	12
N.° 10.	18. detto	Detto	115	10	N.° 20.	20. maggio	Pittor Costa	95	
Summa venete lire 2330.1					Summa venete lire 669.14				
Ristretto Stati settimanali venete lire 2330.1 Polizze de mercanti e artisti (venete lire) 669.14 Summa venete lire 2999.15 Ricevuti dalla cassa con mandato numero 6. 25. aprile venete lire 3000 Resto debitore di venete lire 0000.5 Zavoreo ingegnere in capo									

Prilog 8

Fol. bez numeracije i paginacije

Zara li 10. settembre 1810.

Trasunto del dispendio incontrato da me sottoscritto ingegnere in capo per riparare gli appartamenti nel Palazzo del Governo servienti prima per il segretario generale e capo della prima divisione e convertiti ad uso del signor uditore al consiglio di stato, intendente della Dalmazia in obbedienza al di lui ossequiato decreto numero 2231 delli 9. aprile scorso, che mi prescrive il modo più economico dietro il quale gli fù da me rassegnato il piano e fabisogno col mio riverente rapporto numero 95 delli 12. aprile in venete lire 4894.13.

[...]

Polizze de mercanti, ed artisti

[...]

Numero 17. 29. detto (aprile) 1810. Detta (polizza) del pittor Bigoni per dipingere due camerini venete lire 60.

Numero 25. 20. maggio 1810. Detta (polizza) del pittor Costa per dipingere le camere de segretari venete lire 95.

Numero 26. 15. luglio 1810. Detta (polizza) del suddetto per contanti a conto della pittura della sala venete lire 111.

Numero 30. 18. Detto (agosto) 1810. Detta (polizza) del Federici per colori e terra a collori venete lire 65 soldi 12

[...]

Zavoreo ingegnere in capo

Bilješke

1 BOJAN GOJA, Novi prilozi o baroknom slikarstvu u Zadru, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 38 (2014.), 133–150, 141–142.

2 STIJEPO OBAD, Razvoj slobodoumlja u gradskom društvu Dalmacije od prosvjetiteljstva do pojave ilirizma, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio povijesnih znanosti*, 24 (11) (1985.), 149–162, 151; ZDENKO DUNDOVIĆ, Masoni i masonska loža u Zadru (18. i 19 stoljeće), *Croatica Christiana periodica*, 82 (2018.), 104.

3 GIUSEPPE PRAGA, *Storia di Dalmazia*, Padova, 1954., 220; ANDREA OSTOJA, La Carboneria e le sette segrete in Dalmazia e in Istria (1813–1824), *Atti e memorie della Società dalmata di storia patria*, 7 (1970.), 137, 148, 150. Ovdje se na jednom mjestu spominje Pietro Benedetto Costa podrijetlom iz Brescie, no vjerojatno je uvijek riječ o istoj osobi. Uz slikara Costu kao članovi tajnih društava u Zadru navode se još neka manje ili više poznata imena važna za lokalna umjetnička zbivanja: zlatari Michele Fasolo, Martino Radman, Michele Bortolotti, Domenico Sambugnach i oltarist Giovanni Degan; STIJEPO OBAD, O karbonarima u Dalmaciji, *Zadarska revija*, 1 (1975.), 96–99; ŠIME PERIČIĆ, Povijest Zadra u XIX. stoljeću, u: Šime Peričić – Marija Stagličić – Antun Travirka – Zvezdana Rados – Glorija Rabac-Čondrić, *Prošlost Zadra – knjiga IV. Zadar za austrijske uprave*, Zadar, 2011., 124.

4 MARIJA STAGLIČIĆ, Frane Zavoreo i pojava klasicizma u Zadru, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 18 (1978.–1979.), 227–234; MARIJA STAGLIČIĆ, Izgradnja Kneževе i Providurove palače u Zadru, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 20 (1980.–1981.), 75–92; MARIJA STAGLIČIĆ, *Klasicizam u Zadru*, Zagreb, 1996., 37–40; MARIJA STAGLIČIĆ, *Graditeljstvo Zadra od klasicizma do secesije*, Zagreb, 2013., 17–19.

5 ANTE BRALIĆ, Zadar kao administrativno i političko središte Dalmacije za francuske uprave, u: *Dalmacija za francuske uprave. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 18. do 19. rujna 2006. u Splitu* (ur. Marko Trogrlić – Josip Vrandečić), Split, 2011., 351–372, 352.

6 GIOVANNI ROSSI, Giuseppe Bison, *Cosmorama pittorico*, 11 (1845.), 171; CAROLINA PIPERATA, *Giuseppe Bernardino Bison (1762–1844)*, Padova, 1940., 60–61, 76. Navodim sadašnju signaturu dokumentacije o radovima koje je Giuseppe Bernardino Bison izveo za Vincenza Dandola u Zadru, a koje je citirala Carolina Piperata: HR-DAZD-57, Generalno providurstvo Dalmacije u Zadru, kutija 86, Tit. X, Rub. 9, Sign. 10. 9., fol. 231–236.

7 CAROLINA PIPERATA (bilj. 6); STANKO PIPLOVIĆ, Posjet cara Franje Josipa I. Dalmaciji 1875. godine, u: *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice – VDG Jahrbuch*, Osijek, 2006., 213–228., 216; STIJEPO OBAD, Putovanje cara Franje Josipa I. po Dalmaciji 1875. godine, u: *Dalmacija 1870-ih u svjetlu bečke politike i "istočnoga pitanja"* (ur. Josip Vrandečić – Marko Trogrlić), Zadar, 2007., 39–65; MARKO TROGLIĆ – ZVONIMIR FORKER, Posjet Franje Josipa I. Zadru i Splitu 1875. godine. Priča o dva grada kao o dvije paradigme političkih prilika u Dalmaciji preporodnog doba, u: *Dalmacija 1870-ih u svjetlu bečke politike i "istočnoga pitanja"* (ur. Josip Vrandečić – Marko Trogrlić), Zadar, 2007., 67–90.

8 NINA KUDIŠ BURIĆ, Giuseppe Bernardino Bison a Zara e Montona, *Arte Documento*, 25 (2009.), 201–205, 201. Autorica smatra da je lokacija Bisonovih oslika koje spominju dokumenti koje je objavila C. Piperata zapravo u Kneževoj, a ne u Providurovoj palači; usp. *Giuseppe Bernardino Bison: pittore e disegnatore*, Udine, *Chiesa di San Francesco*, 24. ottobre 1997. – 15. febbraio 1998. (ur. Giuseppe Bergamini – Fabrizio Magani – Giuseppe Pavanello), Milano, 1997., 81; GIUSEPPE PAVANELLO – ALBERTO CRAIEVICH – DANIELE D'ANZA, *Giuseppe Bernardino Bison*, Collana d'Arte della Fondazione CRTrieste 14, Trieste, 2012., 88, 278, 285.

9 KRASANKA MAJER JURIŠIĆ, *Arhitektura vlasti i suda – vijećnice, lože i kneževе palače u Dalmaciji od 15. do 18. stoljeća*, Zagreb, 2017., 117–120, 125.

10 Za vrijeme recentnih radova na uređenju Providurove palače u sobi smještenoj na uglu na prvom katu, orijentiranoj prema Trgu Petra Zoranića i Poljani Šime Budinića, otkriveni su 2019. i 2020.

godine zidni oslici s obiteljskim grbovima dužnosnika iz vremena mletačke uprave (Foscolo, Molin, Dolfin i još neki zasad neutvrđeni grbovi, ukrašeni karakterističnim duždevskim i providurskim kapama) uklopljeni u dekoraciju s ratnim znamenjem: razaznaju se topovi, puške, mačevi, koplja, rogovi obilja, zastave, bubnjevi, trube. U istoj prostoriji u donjim i gornjim zonama zidova sačuvani su fragmenti oslikani u geometrijskim poljima uz ponegdje integriranu lisnatu dekoraciju. Također u središnjoj prostoriji na prvom katu otkrivena je na zidu veća površina oslikana arhitektonskim okvirom i zelenom zavjesom. Sačuvani oslici zaslužuju iscrpniju analizu i povijesno-umjetničku valorizaciju nakon što se na njima provedu potrebni konzervatorsko-restauratorski radovi. Uz ranije spomenuti friz s klasjem i pticama, treba im pridodati i u monokromno ružičastoj nijansi naslikano poprsje muškarca dekoracije otkrivene u prostoriji na prvom katu Kneževe palače.

11

ANGELO DE BENVENUTI, *Storia di Zara dal 1797 al 1918*, Milano – Roma, 1953., 69; ŠIME PERIČIĆ (bilj. 3), 30, 36. *Vodič Državnog arhiva u Zadru* (ur. J. Kolanović), Knjiga I, Zadar, 2014., 252. Naslov intendanta Dalmacije u citiranim spisima najvjerojatnije se odnosi upravo na njega.

12

Državni arhiv u Zadru (dalje: HR-DAZD), 73. Intendenza Pokrajine Dalmacije u Zadru, Sv. 71, Naslov X – Fondi e fabbricati pubblici, Rub. 8. – Riparazioni e restauri, nepaginirano. U dokumentima korišteni izrazi »palazzo del governo« i »palazzo del signor intendente« 1810. godine mogli bi u prvom redu označavati Providurovu palaču, ali i Kneževu palaču koja se prema ranijim istraživanjima Marije Stagličić u različitim dokumentima tijekom prvih desetljeća 19. stoljeća nazivala »Palazzo di S. E. Governator Generale« u nacrtu iz 1817. godine, zatim se 1832. godine spominje kao »Palazzo Governiale« vezujući se s Providurovom palačom, a 1842. godine navodi se kao »Palazzo di Governo«. Usp. MARIJA STAGLIČIĆ (bilj. 4, 1980.–1981.), 77, bilj. 18. Moguće je da je već u prvim desetljećima 19. stoljeća došlo do određenog spajanja i korištenja dviju palača kao jedinstvene cjeline s upravnom i stambenom funkcijom gdje nije bilo više razlike u njihovom imenovanju prema stanju i namjeni iz vremena mletačke uprave, a kako ih u današnje vrijeme ponovno različito imenujemo i diferenciramo. Na njihovo mnogovrsno imenovanje, korištenje i namjenu mogle su utjecati i relativno česte izmjene dviju austrijskih i jedne francuske uprave. Budući da se u dosadašnjoj literaturi navodi da su otprilike istih godina za potrebe smještaja obitelji austrijskoga guvernera baruna Thomasa de Bradya uređivani prostori Kneževe palače, a za obitelj Vincenza Dandola oni u Providurovoj palači, time se nameće zaključak da su se prestankom mletačke uprave pojedini dijelovi obiju građevina mogli ravnopravno koristiti i za službene i za privatne svrhe, pa tako i nazivati jedinstvenim nazivom. Ova situacija otežava moguću identifikaciju oslika koje su 1810. godine radili Benedetto Costa i suradnici, a kojima usto ne znamo ni sadržaj, pa je nezahvalno nagađati o njihovoj mogućoj lokaciji. Također, u vezi tematike imenovanja Providurove i Kneževe palače, u spisima koji se odnose na uređenje apartmana generalnog providura Vincenza Dandola tijekom 1807. godine, na kojem su istovremeno kada

i Giuseppe Bernardino Bison radili *tapezzieri* otac i sin Alvise, pok. Pietra i Alessandro Vedova iz Venecije, ista zgrada naziva se u vezi istog posla istovremeno na tri načina: »Publico Palazzo«, »Palazzo Proveditoriale« i »Palazzo di Sua Eccellenza Proveditore Generale«. Usp. HR-DAZD, 57. Generalno providurstvo Dalmacije u Zadru, kutija 86, Tit. X, Rub. 2, Sign. 10. 2., fol. 155–174.

13

HR-DAZD, 73. Intendenza Pokrajine Dalmacije u Zadru, Sv. 71, Naslov X – Fondi e fabbricati pubblici, Rub. 8. – Riparazioni e restauri, nepaginirano.

14

Kao i u ostalim dalje citiranim prilozima, gdje se spominje ili samo po imenu ili samo po prezimenu, riječ je o Valentinu Bigoniju, sinu slikara Serafina Bigonija, rođenom 1767. godine u Zadru. Usp. BOJAN GOJA (bilj. 1), 138–139. Valentin Bigoni radio je različite restauratorske poslove za crkvu sv. Mihovila i bio orguljaš. Usp. ZDENKO DUNDOVIĆ, *Bratovština zadarskih varošana*, Zadar, 2020., 206–207. Pozlatio je križ iz scene Raspeca postavljen u vrhu ikonostasa crkve sv. Ilije u Zadru na kojem se na poledini potpisao: »Valentin Bigoni, a Indorato il Meze di Dicembre l'Anno 1813. a Zara«. Usp. Ministarstvo kulture i medija, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zadru, *Izveštaj o izvedenim konzervatorsko restauratorskim radovima na ikonostasu pravoslavnog hrama Svetog Ilije u Zadru*, Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture, Novi Sad, 2011., 27.

15

Na temelju priznanice br. 16, od 22. srpnja 1810. godine za radove čišćenja francuskog kamina i druge poslove, sačuvane u sastavu istih spisa Intendence Pokrajine Dalmacije u Zadru (vidjeti bilj. 13), saznajemo da je riječ o Giovanniju Deganu, članu poznate oltarističke obitelji, aktivne ponajviše na području Zadra i okolice. O obitelji Degan vidjeti: RADOSLAV TOMIĆ, Novi podaci o oltarima u Trogiru, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 31 (1997.–1998.), 313–323, 318–322; BOJAN GOJA, *Mramorna oltaristika u 17. i 18. stoljeću na području Zadarske nadbiskupije*, doktorska disertacija (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu), Zagreb, 2010., 1. dio, 187–209; DAMIR TULIĆ, Nepoznati anđeli Giuseppea Groppellija u Zadru i nekadašnji oltar svete Stošije u Katedrali, *Ars Adriatica*, 6 (2016.), 155–174, 165–166; ZDENKO DUNDOVIĆ (bilj. 14), 224–225.

16

STANKO PIPLOVIĆ, Djelovanje arhitekta B. Mazzolija u Dalmaciji, *Peristil*, 20 (1977.), 99–102; STANKO PIPLOVIĆ, Još nešto o radu Mazzolija u Dalmaciji, *Peristil*, 24 (1981.), 137–140.

17

MARIJA STAGLIČIĆ (bilj. 4, 1978./1979.), bilj. 26, 232; MARIJA STAGLIČIĆ, Rimski arhitekt Basilio Mazzoli – profesor na zadarskom sveučilištu, *Zadarska revija*, 1–2 (1987.), 103–106. Zasad nije moguće utvrditi imaju li te upute za adaptaciju velike sale (vijećnice) u Kneževoj palači u plesnu dvoranu iko je veze s oslikavanjem neidentificirane dvorane koju je koristio intendat na čemu su 1810. godine radili Benedetto Costa i pomoćnici prema nacrtu Basilija Mazzolija.

Summary

Bojan Goja

Painter Benedetto Costa in Zadar – New Archival Contributions and Insights in His Activity

Painter Benedetto Costa, born around 1757/58 and originally from Lombardy, appeared in Zadar during the French administration in Dalmatia, where he started a family, obtained various painting commissions, and maintained contacts with prominent persons from the then social elite. He was a member of the Zadar Masonic Lodge founded in the early 19th century, during the French rule, and at the beginning of the Second Austrian Administration he is mentioned as one of the founders and members of various secret societies in Zadar (the Carbonari, the Cinque, the Guelfi), which were not officially recognized because of their liberal, revolutionary, and pro-Italian orientation, contrary to the Austrian interests in Dalmatia.

During the French rule in 1809, the Illyrian Provinces were established by territorial reorganization, including the Province of Dalmatia with its seat in Zadar, headed by the governor (intendant). Nicolas Jean Marie Rougier de la Bergerie became the intendant of Dalmatia in February 1810 and very soon started works on the interior design of various rooms (the sources mention the hall, two smaller rooms in the intendant's apartment, and two rooms for secretaries) in the "palazzo del governo" and the "palazzo del signor intendente." The exact location of these works and wall paintings is not known, but they were either in the governmental palace or in the governor's palace, i.e. within the complex of the former Proveditore's and Rector's Palace, which the authorities used for both public and private purposes.

Benedetto Costa played a leading role in the making of these wall paintings, which can be inferred from the fact that he had assistants and that he was paid the largest amounts of money for the works for which archival documentation has been preserved. Painter Valentino Bigoni, who is mentioned as his assistant, simultaneously took over and performed

some of these works on his own. A large quantity of different pigments for paints and other types of material, as well as the execution of wall paintings by transferring drawings to the wall over cardboard by spraying, shows that the job required considerable professional expertise. The decorations in the hall were done according to a project that followed the designs of Basilio Mazzoli (1776–1820), an architect from Rome who worked a professor of drawing and architecture at the Zadar Lyceum from 1807 to 1811. All works were supervised by the chief engineer, Frane Zavoreo.

Although the analysed archival sources provide exhaustive and detailed information on the invested money, the materials used, the time span of the works, and the engaged craftsmen, among whom Benedetto Costa stands out as the head master, the obtained data do not allow us to gain sufficient knowledge about the precise location of the hall and other rooms, or the contents of the commissioned wall paintings. The final answer to the question what exactly and in which rooms Benedetto Costa and his associates painted in the governmental or governor's palace commissioned by the Intendant of Dalmatia, Nicolas Jean Marie Rougier de la Bergerie, may come from a future research of archival sources from the early 19th century concerning the complex of Proveditore's and Rector's Palace. As for the painter Benedetto Costa, it can already be concluded at this point that he was a very interesting phenomenon on Zadar's social and art scene, a man whose family life, links to the Freemasons and secret societies, and artistic activity provide valuable insights into the political turmoil that marked the first decades of the 19th century in Dalmatia and its capital.

Keywords: Benedetto Costa, wall paintings, Zadar, Proveditore's Palace, Rector's Palace